

8. april 2024

2024-2027

Lokal tiltaksstrategi for SMIL

Gry Løberg

Landbrukskontoret i Lier

2024-2027

Lokal tiltaksstrategi for SMIL 2024-2027

---

1 Innledning

SMIL-programmet, eller Spesielle miljøtiltak i jordbruket, er en tilskuddsordning som har som mål å fremme ivaretagelsen av kulturlandskapet og bidra til miljøtiltak innen jordbruket.

Tilskudd kan gis til foretak som oppfyller kravene i forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket. Både foretak som driver produksjon på eid eller leid areal kan søke. Hvis det søkes på leid jord, må det være gitt tillatelse fra eier av arealene

Tilskudd kan også gis til en eier av landbrukseiendom som ikke selv driver jorda, dersom det foregår drift på arealene som oppfyller kravene til produksjonstilskudd. Dvs. eiere uten foretaksnummer kan også søke SMIL-tilskudd.

1.1 Målsetninger for den lokale tiltaksstrategien

De lokale retningslinjene skal vise lokale miljøutfordringer, målsettinger og strategier og skal gi kommunen et godt grunnlag for å prioritere mellom søknadene. Det er viktig å få best mulig målretting av innsatsen slik at tiltak kan settes inn der miljøeffekten er størst.

1.1.1 [Ivareta natur- og kulturminneverdier](#)

Tiltak i jordbrukets kulturlandskap skal fremme kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting. Naturverdier omfatter biologisk mangfold (arter og naturtyper) som er knyttet til, eller formet av jordbrukets arealbruk og driftsformer. Kulturminneverdier omfatter kulturminner og kulturmiljøer, videreføring av kulturarv (kunnskaper, tradisjoner og teknikker). Videre innbefatter natur- og kulturminneverdiene mulighet for opplevelser, friluftsliv og et variert landskapsbilde.

1.1.2 [Redusere forurensning](#)

Tiltak for å redusere forurensning skal redusere tap eller risiko for tap av næringsstoffer, partikler og andre forurensende utslipp til jord, vann eller luft fra jordbruksarealer, fôr eller gjødsel.

2 Lokale forhold

Det har vært høyt fokus på forurensning, og kulturlandskap. Omsøkte tiltak har blitt finansiert og gjennomført i tråd med prioriteringene.

Potten for SMIL-midler har blitt brukt opp alle år og det har vært behov for tilleggsbevilgninger for å kunne innvilge alle de gode prosjektene.

Tabell 1 Tabellen viser innvilgede SMIL- søknader i forrige periode for Lier.

	2020	2021	2022	2023
SMIL	1 807 600	1 251 101	1 271 200	2 248 500
Drenering	320 070	261 000	-	561 700

Det er dessverre ikke mulig å hente ut rapporter fra systemet til Landbruksdirektoratet over hvilke SMIL-tiltak det har blitt søkt på de ulike årene. Noe som ville være nyttig for å se hvor mye penger som har blitt brukt til henholdsvis forurensning, gjerding/rydding og andre tiltak.

2.1 Status i kommunen

2.1.1 [Vann og forurensning](#)

I Lierdalen har alle bekker og elver under marin grense utfordringer med for høyt næringsinnhold både av nitrogen og fosfor. I disse områdene er det intensivt drevet jordbruk. Lierelva har 40% leirdekningsgrad med høy massetransport og hovedsakelig på grunn av erosjon i elv og bekkekant. Ved sterk nedbør øker overflateavrenningen fra jordbruksarealer og ravineskog.

Klimaendringene har ført til større utfordringer med store nedbørshendelser og flom.

2.1.2 [Kulturlandskapsverdier i kommunen](#)

I Lier er det ca 14,5% av jordbruksarealene som det ikke søkes produksjonstilskudd på. Disse arealene ligger ofte på små eiendommer, og på arealer som egner seg best til beiting. Mange tidligere beiter ligger i ravinedalene. Endrede produksjoner, nye produksjoner og økonomien i landbruket gjør at de marginale arealene faller ut av produksjon.

2.1.3 [Verdifulle kulturlandskap](#)

Verdifulle kulturlandskap er høyt prioriterte kulturlandskapsområder med både biologiske og kulturhistoriske verdier. Datasettet i Kilden omfatter blant annet de høgest prioriterte områdene i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, og utgjør 10-30 områder i hvert fylke, totalt ca. 300 områder i landet.

I Lier har vi to områder som er klassifisert som «*Verdifulle kulturlandskap*». Det er området [Lyngås-Opsal](#) og [Flårud – Siljuseter](#).

2.1.4 [Kulturminneverdier](#)

Lier kommune utarbeidet i 2015 en egen [Temaplan for fysiske kulturminner og kulturmiljøer i Lier](#). Denne beskriver verneverdien av bygninger og av kulturmiljøer. Temaplanen kan være til god nytte for den som søker og for saksbehandler når det gjelder søknader om utvendig vedlikehold av bygninger.

2.2 Lokale utfordringer

2.2.1 [Vann](#)

I den senere tid har en sett større utfordringer med store nedbørsmengder og det vil sannsynligvis øke med årene. Overflatevann tar med seg jord og næringsstoffer i vassdrag, gammel drenering som ikke fungerer lenger eller er ødelagt, oppkommer, blauthøl og bekker som graver er noen av utfordringene. Stor vannføring i elvene fører til at elver flommer over, graver og øker faren for ras. Og en del rør er underdimensjonert i forhold til dagens nedbørsmengder.

I Lier er det i hovedsak Liervassdraget og Grobruelva som skaper utfordringer for landbruket.

Vassdragene kan skape utfordringer i form av flom på dyrket mark og ras/erosjon i elvekant. Vassdragene skaper også utfordringer med tanke på vannkvalitet og forurensning med kloakk og næringsstoffer.

Liervassdraget utmerker seg som vannkilde for intensiv frukt og grøntproduksjon i Lier. Det er utviklet et godt samarbeid mellom landbruksnæringa og kommunen om oppfølging og varsling av uønskede hendelser i forbindelse med vannkvaliteten. Det samarbeides også mot forskningsmiljøer som NIVA m.fl. om å videreutvikle tiltak m.m.

2.2.2 [Gjengroing av gamle beiter](#)

Foruten utfordringer rundt vann ser vi at det gror igjen gamle beiter, noe som er en trussel ovenfor biologisk mangfold og matberedskap. Enkelte plantearter er avhengig av beiting og blir dermed truet når beiting opphører og det gror igjen. Samtidig ser vi at uønska arter lett kommer inn på gamle beiter og etablerer seg der. Gjengroing forringer også kulturlandskapet og de opplevelsene som er knyttet til det.

Tørkesommeren 2018 så vi at det var stor mangel og etterspørsel etter fôr til dyra. Ved å holde gjengrodde arealer i hevd også med gjerder, vil man kunne være bedre rustet til å håndtere vanskeligere år.

3 Prioriteringer og retningslinjer for tiltakene

Lier kommune har sammen med kontaktutvalget tidligere prioritert slik:

1. Forurensning
2. Kulturlandskap
3. Kulturmiljø
4. Biologisk mangfold
5. Tilrettelegging for allmenn ferdsel

Ettersom det er forurensning og kulturlandskap som det blir søkt mest på. Vil det være god grunn til å beholde strategien i all hovedsak slik som tidligere.

Hvert år bestemmes satser og prioriteringer av SMIL-tilskudd innenfor rammene. Dette skjer på kontaktutvalgsmøtet i februar/mars.

Nye satser og prioriteringer må være i tråd med SMIL-formskriften:

- [Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket](#)

Alle tilsagn på SMIL-tilskudd gis en arbeidsfrist. Denne er på inntil tre år, og en kan søke om usatt frist en gang på inntil to år. Når prosjektet ikke er igangsatt eller ferdigstilt innen arbeidsfristen vil tilskuddet bli trukket inn og legges i potten og kan tildeles andre prosjekter samme år. På slutten av året vil Statsforvalteren omfordele midler som er til overs i flyktet. Etter dette vil ubenyttede og inndratte midler kunne tilfalle prosjekter det ikke var nok penger til. I desember trekkes alle midler inn sentralt og vil ikke kunne bli redistribuert til søkere samme året.

Hvert år tildeles også en pott med grøftetilskudd. Grøftetilskuddet tildeles i henhold til grøfteforskriften:

- [Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord](#)

I tillegg til forskriften for tildeling av tilskudd til SMIL og grøfting kan disse lovene/forskriftene påvirke tiltaket.

- Naturmangfoldloven
- Vannressursloven
- Vannforskriften
- Plan- og bygningsloven
- Kulturminneloven
- Friluftsløven
- Grannegjerdeløven

3.1 Søknad og søknadsfrist

Søknad om SMIL og drenering sendes inn via AltInn.

Søknadsfrist for SMIL og Drenering (grøfting) er **1. april** hvert år, gjeldende fra 2025.

Prioritering og behandling av søknadene tar til like etter søknadsfrist. Søknader som kommer inn etter søknadsfrist blir behandlet når de andre er ferdigbehandlet, og så lenge det er midler igjen.

3.2 Forurensning

Tiltak mot vannforurensning fra landbruket kan omfatte:

- Tiltak for å hindre avrenning fra åker eller eng, som redusert jordarbeiding eller gjødsling etter norm
- Tiltak i vannstrengen, som buffersoner eller fangdammer
- Utbedring av hydrotekniske installasjoner

- Tiltak som fordrøyer vannet og reduserer vannstrøm inn på åker og eng

3.2.1 [Kantskjøtsel langs elv og bekk](#)

Sonen langs kanten av elver, bekker og innsjøer kan ha mange funksjoner. For landbruket kan dette være svært produktiv jord, siden det ofte avsettes finkornede jordpartikler her under flom. Men hvis arealet dekkes av gras og trær kan det fungere som et rensefilter for næringsstoffer og plantevernmidler, eller bidra til å hindre erosjon og flomskader.

Kantsonene er også viktige biotoper både for vannlevende og terrestriske organismer.

Lierelva med tilhørende kantvegetasjon har generell verdi for biologisk mangfold. Både som leveområde og viltkorridor, også for vannlevende organismer.

Kravet om opprettholdelse av kantvegetasjonen er ikke til hinder for at kantvegetasjonen kan høstes/skjøttes ved selektiv hogst. Dette kan være høsting av enkelttrær til ved eller annen utnyttelse, fjerning av uønskede arter eller uttak av trær som medfører økt erosjonsrisiko.

En kantsone med flere sjikt er optimalt for organismene og kantvegetasjonen som landskapselement. Dette oppnås ved å variere alder og høyde på vegetasjonen. Variasjon i tetthet vil også kunne være gunstig. Det skaper visuell dynamikk, samtidig som det vil være positivt for økosystemet. Enkelte korte strekninger kan derfor tynnes for å slippe lys ned mot undervegetasjonen, mens andre strekninger bør stå urørt tilbake.

Det er tillatt å beite i kantvegetasjonen. Hvis dette gir fare for tråkkskader som fører til økt avrenning eller erosjon, bør det vurderes om dyr skal gjerdes ute fra selve vannresipienten i de mest sårbare områdene. Hard beiting av kantvegetasjon vil ødelegge renseseffekten. Hvis kantvegetasjonen ligger ved en drikkevannskilde, kan det være egne bestemmelser om hensyn til beiting og jordbruksaktivitet i nedslagsfeltet, hjemlet i [drikkevannsforskriften](#) § 4.

Kantskjøtsel må skje etter [NVEs veileder](#)

Langs vassdrag i Lier med årssikker vannføring skal det opprettholdes og utvikles en vegetasjonssone på [minst 5 meter målt fra kanten av vassdraget](#).

3.2.2 [Økologiske rensetiltak – Etablering av vegetasjonssoner, fangdammer og våtmarksfilter](#)

Fangdammer er konstruerte våtmarker hvor naturlige selvrensingsprosesser er forsøkt optimalisert. En fangdam er et tiltak for å fange opp og hindre at jord og næringsstoffer renner av fra jordbruksområder og kommer ut i vann og vassdrag.

Fangdammer anlegges ved å samle overflatevann fra dråg og vann fra grøfteutløp i en dam. En fangdam bør utgjøre mellom 0,1 – 1 % av nedbørfeltet, og bør fortrinnsvis legges så nær forurensningskilden som mulig.

I tillegg til å bedre vannkvaliteten, kan slike dammer også bidra til flomdemping og økt biologisk mangfold. De kan også utgjøre en estetisk kvalitet i kulturlandskapet.

Formål: Holde tilbake jordpartikler og næringsstoff fra dyrka mark.

Viktige punkt:

Det kan gis tilskudd til følgende tiltak:

- Etablering av vegetasjonssoner som reduserer forurensing i vassdrag.
- Etablering av fangdammer og våtmarker for å øke vannløpets selvrensingsevne. Gir mulighet for å flytte matjorda tilbake til arealene.

Det skal legges vekt på tiltakets forventede effekt mht. tilbakeholdelse av jord og næringsstoffer og mht. biologisk mangfold. For fangdammer og lignende må det stilles strenge krav til planlegging, materialkvalitet og utførelse.

Riktig plassering av fangdammene er en av de viktigste forutsetningene for å oppnå ønsket effekt. Det kan derfor gis tilskudd også til planlegging av fangdam. Riktig skjøtsel av fangdammen er også viktige for å få god renseseffekt.

Det er viktig å være i dialog med Statsforvalteren slik at tiltaket ikke er i strid med gjeldende regelverk.

[Se NIBIO for veiledningsmateriell og typetegninger](#)

3.2.3 [Hydrotekniske tiltak](#)

Hydrotekniske tiltak omfatter rørgrøfting og annen drenering, lukningsanlegg og kummer. Dreneringsgrøfter og bortledningsanlegg i form av samlegrøfter eller åpne grøfter er avgjørende for å skape gode forhold for plantevekst, og ikke minst for å gi tilfredsstillende bæreevne for landbruksmaskiner.

Formål: Hensikten med hydroteknisk anlegg er å få kontroll med overflatevannet, og redusere risikoen for erosjon på jordbruksarealer og i vannløp og redusere avrenning av næringsstoffer.

Viktige punkt:

- Det skal legges vekt på tiltakets forventede effekt mht. erosjonsreduksjon og biologisk mangfold.
- I åpne vassdrag bør tiltakene bidra til å opprettholde vannspeil også ved lav vannføring.
- Det stilles strenge krav til planlegging, materialkvalitet og utførelse av tiltaket mht. å ta unna og tåle flomvannføring. Dette betyr bl.a. bruk av gjeldende standarder og typetegninger.
- Eksempel på tiltak som kan støttes:
  - Avskjæringsgrøfter
  - Reparasjon av blauthøl og grøfteutløp

- terrengforming for bedre kontroll med overflatevann
- utforming og sikring av innløp og utløp fra lukka løp
- nedløpskummer for inntak av overflatevann til lukka løp
- oppdimensjonering av eksisterende lukka løp
- åpne løp til erstatning for lukka løp
- reparasjon av gamle tiltak som nevnt over

Se også [Veiledning ved små inngrep i kvikkleiresoner fra NVE](#)

3.3 Kulturlandskap

3.3.1 Rydding og gjerding av beiter

Formål: Ivareta kulturlandskapet. Arealet har tidligere vært kulturbeite som har grodd igjen.

Rydding av beiter

- Resultatet av ryddinga er at dette skal klassifiseres som [innmarksbeite](#).
- Innmarksbeite har minst 50 % av arealet dekket av kulturgrasarter og beitetålende urter.
- Arealet skal holdes åpent i minst 5 år.
- Tilskuddet gis kun sammen med gjerding av det samme arealet.

Gjerder

- Permanent gjerde
  - Trykkimpregnert stolpe, med maks 2,5 meter stolpeavstand
  - Nettinggjerde eller strømgjerde
- Innkjøp av Nofence (GPS-klave til beitedyr)
- Det gis ikke tilskudd til gjerding rundt fulldyrka jord (gjelder også Nofence) eller arealet som ikke har vært kulturbeiter tidligere.

3.3.2 Restaurering av gamle verneverdige bygninger

Formål: Restaurering og vedlikehold av freda eller verneverdige bygninger i landbruket

Det gis tilskudd til utvendig restaurering, med unntak fra våningshus.

Innvendig restaurering kan bare gis i spesielle tilfeller som når det er en grue, bakerovn eller lignende.

Det tas utgangspunkt i [Temaplan for fysiske kulturminner og kulturmiljøer i Lier](#) ved vurdering av om bygget er verneverdig. Det vil også være mulig for søker å innhente uttalelse fra fylkeskommunen hvis bygget inne er omfattende nok beskrevet.

Viktige kriterier:

- Bygningens miljøverdi som innslag i kulturlandskapet vektlegges.
- Bygningen må kunne nyttes til næringsformål (landbruk eller annen næring). Andre bygninger kan også støttes hvis den er viktig for å få et helhetlig kulturmiljø.
- Gjelder utvendig restaurering (grunnmur, tak og vegger).

- Restaurering og vedlikehold skal skje i samsvar med de prinsipper kulturminneforvaltningen legger til grunn. Dette gjelder blant annet:
  - Bevar opprinnelige elementer, unngå endringer
  - Reparasjon framfor hel utskifting
  - Bruk av tradisjonelle, stedeegne materialer og håndverksteknikker
  - Bruk av tradisjonelle farger

Prioritering: Tiltak med klar og konkret næringsmessig betydning prioriteres.

3.4 Biologisk mangfold

3.4.1 [Opprusting av dammer](#)

Formål: Opprettholde biologisk mangfold i og rundt dammen

Mange gårdsdammer ble opprinnelig gravd ut for å sikre tilgang til vann for husdyra. Redusert husdyrhold og krav om sikring av dammene i brønnloven fra 1957 medførte at mange av gårdsdammene ble fylt igjen. Områder i og rundt gårdsdammen er viktige for biologisk mangfold. På grunn av stort tilsig av næringsstoffer har mange av dammene grodd igjen eller er sterkt dominert av noen få arter. Skjøtsel er derfor nødvendig for å øke artsmangfoldet i dammen. For å opprettholde opprinnelig flora og fauna bør utgraving av dammen helst skje på høsten, og gjerne ved at halvparten av dammen graves ut av gangen

Kriterier:

- Dammen ble tidligere etablert som en vanningsdam og har grodd igjen
- Dammen skal utgraves på høsten

3.4.2 [Bekjempelse av fremmede arter](#)

Formål: bekjempe fremmede arter

Kriterier:

Ved bekjempelse er det viktig å følge råd som beskrevet i [plantevernleksikonet](#) for den enkelte art.

Det kan gis tilskudd til bekjempelse av fremmede arter som:

1. Hønsehirse
2. Kjempespringfrø
3. Kjempebjørnekjeks
4. Park- og kjempeslirekne

I tillegg til å bekjempe artene over gis det også tilskudd til å begrense Kanadagullris

Tilskudd gis med 40% av en timesats fastsatt av kontaktutvalget det aktuelle år.

3.5 Andre tiltak

3.5.1 [Tilrettelegging for allmenn ferdsel.](#)

På en del plasser er grunneiere plaget med ferdsel på produksjonsarealene.

Gjennom SMIL-ordningen kan det gis tilskudd til tiltak som tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i landskapet, og som holder verdifulle områder åpne.

Det kan gjennom denne ordningen legges til rette for ferdsel utenom produksjonsarealene. Ved tilrettelegging er det viktig at det ikke oppstår vesentlige negative effekter på natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap.